

**UNIVERZITA KARLOVA - FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ**

NICCOLO MACHIAVELLI:

VLADAŘ

autor: **Petr JUST**
kurz: **Úvod do mezinárodních vztahů**
přednášející: **PhDr. Běla Plechanovová, CSc.**
akademický rok: **ZS 1999/2000**
datum odevzdání: **14.12.1999**

Úvod

Dílo Niccolo Machiavelliho **Vladař (Il Principe)** patří mezi stěžejní politologické texty. Je věnováno osobě panovníka - vladaře. Předkládá charakteristiku ideálního panovníka, jeho vlastnosti a způsoby vládnutí. Poukazuje přitom na velké historické osobnosti, kteří splňují Machiavellim vybrané vlastnosti. Rovněž nabízí řešení ideální správy státu a opět uvádí konkrétní případy mocných vládců, kteří tímto způsobem stát řídili a kteří nikoliv.

Cílem této práce je zaměřit se na Machiavelliho představu, jakými principy se má kníže či stát řídit ve vztazích k ostatním státům.

Vladař jako dobyvatel cizích území

Prvních několik kapitol je věnováno tomu vladařovi, který je postaven do role dobyvatele cizího území. Machiavelli se věnuje velice dopodrobna způsobům, jak se má vladař-dobývatel chovat po dobytí cizí země.

Za důležité považuje získat si přízeň místních obyvatel, neboť *"... ani ten, kdo má velmi silné vojsko, se neobejde bez podpory místních obyvatel, chce-li proniknout do nové země ..."* (kap. III., str. 13). Budoucí vládce může vyvolat v zemi, do které míří, vzpouru a potom tam v pravý čas vpadnout, postavit se na stranu nespokojenců, pomoci jim porazit jejich panovníka a převzít moc. Podpora místního lidu je tedy velmi důležitou a strategickou podmínkou jeho budoucího úspěšného panování.

Přízeň místních obyvatel si vladař (dle Machiavelliho) získá hlavně tím, že se na dobytém území osobně usídli. Machiavelli tento krok hodnotí jako *"... jeden z nejspolehlivějších a nejosvědčenějších ..."* (kap. III., str. 15) a je přesvědčen, že *"... tak bude jeho vlastnictví bezpečnější a trvalejší ..."* (kap. III., str. 15). Jako vzorový příklad uvádí autor tureckého sultána Muhameda II (vládl 1451-1481) a jeho chování při dobytí Cařihradu v roce 1453. Co vede Machiavelliho k tomuto tvrzení? Je přesvědčen, že *"... sídlíme-li v zemi, zpozorujeme nepokoje hned při jejich zrodu a můžeme zjednat nápravu ..."* (kap. III., str. 15). Naopak *"... nesídlíme-li tam, dozvíme se o nich až tehdy, když se rozrostly a nelze proti nim nic dělat ..."* (kap. III., str. 15). Na tuto problematiku se vztahuje i jeho myšlenka vyřčená později v knize: *"...*

postřehneme-li včas neduhy, klíčící v zemi, brzy je vyhojíme. Zůstanou-li však nepovšimnuty a rozmohou se tak, že bijí do očí všem, není už proti nim léku ..." (kap. III., str. 18). Další výhodou toho vládce, který se osobně usídli v dobyté zemi, je ta, že se nemusí bát svých místodržitelů a jejich mocenských choutek. Třetí výhodou je, že poddaní jsou spokojení, protože se mohou se svými problémy obracet přímo na vladaře. Mají tedy *"... více důvodů, aby ho milovali, chtějí-li být poslušní ... a ... nechtějí-li, aby se ho báli ..."* (kap. III., str. 15).

Druhým způsobem, jak si zachovat přízeň a loajalitu obyvatelstva dobytého území, je *"... zřídit v jednom či dvou místech kolonie vlastních občanů, jež by byly jakýmsi strážci tohoto státu ..."* (kap. III., str. 15), popřípadě *"... vydržovat zde množství jízdního i pěšího vojska ..."* (kap. III., str. 15-16). Machiavelli přitom považuje za lepší první možnost, tedy kolonie, a to i vzhledem k jejich nenákladnosti.

Za stěžejní myšlenku této části díla "Vladař" považují následující: *"Kdo vládne v cizí zemi, musí se stát hlavou a ochráncem méně mocných sousedů ... a hledět, aby tam nepronikl cizinec stejně mocný jako on sám ...,... vždycky je totiž možné, že si ho do země povolají ti, kdo se cítí nespokojeni ..."* (kap. III., str. 15).

Za špatný příklad uvádí politiku francouzského krále Ludvíka v Itálii. *"Dělal pravý opak toho, než čeho je třeba k obhájení moci v cizí zemi ..."* (kap. III., str. 19). Přišel do Itálie z popudu Benátčanů, kteří se chtěli s jeho pomocí zmocnit poloviny Lombardie. Ludvík si však sám nakonec podmanil třetinu Itálie, včetně Lombardie, Milána nebo Janova. Dle Machiavelliho měl král především poskytnout ochranu svým spojencům v Itálii, kteří byli slabí a báli se Benátčanů na jedné a papeže na druhé straně a *"... s jejich pomocí mohl bez nesnází čelit těm, kterým ještě zbyla moc ...,... ale jakmile si podmanil Milán, udělal pravý opak a dopomohl papežovi Alexandrovi k obsazení Romagne ... tím se oslabil, neboť ztratil přátele ... a papeže posílil ..."* (kap. III., str. 19-20). Chyba také byla, že se rozdělil se španělským králem o Neapolsko, čímž se zbavil své absolutní nadvlády v regionu. Přivedl na území Itálie stejně mocného společníka, místo aby tam ponechal krále sobě

poplatného. Toho vypudil a dovedl tam krále, který byl schopen vyhnat jeho samotného.

Ludvík je typickým příkladem vládce, který ačkoliv na výboj nestačí, přesto se do něj pouští a tím se dopouští chyby. Před tím autor důrazně varuje. Shrňme tedy, jaké chyby Ludvík podle Machiavelliho udělal:

- 1.) pokořil slabší spojence
- 2.) povznesl v Itálii moc silného vladaře (papeže)
- 3.) uvedl do Itálie velmi mocného cizince (španělského krále)
- 4.) neusadil se zde
- 5.) nezřídil zde kolonie
- 6.) zlomil moc Benátčanů

Machiavelli odmítá, že by tak Ludvík činil jenom proto, aby se vyhnul válce. *"Nikdy se nesmí nechat volný průběh nepříznivým událostem jenom proto, abychom se vyhnuli válce ... válku nezažehnáš, jen ji oddálíš k vlastní škodě ..."* (kap. III., str. 21).

Machiavelli uzavírá Ludvíkův případ tím, že *"... král Ludvík ztratil Lombardsko, protože zanedbal všechna pravidla, jimiž se řídili jiní, kdo získali nové území a chtěli si je podržet ..."* (kap. III., str. 21). Francouzi podle autora nerozumí státnictví. Kdyby mu totiž rozuměli, nedovolili by papežskému státu získat tak velkou moc. Francouzi způsobili převahu papeže a španělského krále v Itálii. Ti dva potom přivodili pád Francouzů v Itálii. Jak říká Machiavelli: *"... ten, kdo jinému pomáhá k moci, sám sobě kope hrob ..."* (kap. III., str. 22).

V V. kapitole si Machiavelli klade otázku, jak spravovat obce a země, které před obsazením žily podle vlastních zákonů a nabízí 3 možné varianty řešení:

- 1.) *"... zničit ji ..."*
- 2.) *"... osobně se tam usídlit ..."*
- 3.) *"... nechat je žít podle jejich zákonů, vybírat daně a dosadit tam vládu vládu několika málo mužů, kteří se starají, aby ti země zůstala nakloněna ..."* (kap. V., str. 26).

Poslední varianta je podle autora vhodná v takové zemi, kde jsou lidé zvyklí žít svobodně. Přesto považuje Machiavelli za "... jediný spolehlivý prostředek, jak si udržet provincii ..." (kap. V., str. 26) variantu první - zničení. Svůj postoj vysvětluje tím, že zmocníme-li se svobodného města a nezničíme-li jej, zničí ono nás. Jiné je to v případech, kdy občané ztratí vladaře, pod kterým byli zvyklí žít. "*Nesahají ... ke zbrani, nového vládce je snadno získá a udrží na uzdě ...*" (kap. V., str. 27). V závěru kapitoly se kloní nejen ke zničení, ale i k usídlení - varianta druhá.

Při dobývání cizích území je nutné mít dobrou armádu. Machiavelli doporučuje, aby byla složena pouze z králových poddaných, nikoli z cizinců - nazývá to vojskem vlastním. Upozorňuje na pád římské říše, který byl mimo jiné zaviněn i přítomností Gótů v římském vojsku.

Vladařova neutralita

Zahraniční politice se autor věnuje z části i v kapitole XXI. Zabývá se tu rovněž otázkou vladařovy neutrality. Neutralitu v rozhodování a zaujímání postojů vidí jako ne zcela dobrou v zahraniční politice: "*Vážnost si získá panovník tím, ... když bez dlouhých rozpaků zaujme otevřené stanovisko pro jednu stranu a proti druhé. Má z toho větší prospěch, než zůstane-li neutrální ...*" (kap. XXI., str. 101). Zaujmout stanovisko pro nebo proti je pro vladaře lepší i v případě válečného sporu dvou silných sousedů. Vždy je důvod, aby se vladař vítěze obával, nebo není. "*Nepřiznáš-li barvu, staneš se v prvním případě kořistí vítězovou k radosti a uspokojení poraženého a nemáš žádnou omluvu, jsi na holičkách a nenajdeš útočiště. Vítěz netouží po nespolehlivých spojencích, kteří mu nepomáhají v nesnázích. Ani poražený tě nepřijme, protože jsi nebyl ochoten sdílet s ním se zbraní v ruce jeho osud ...*" (kap. XXI., str. 101).

Autor též upozorňuje na zajímavý, řekl bych až psychologický, jev. Ten ze soupeřů, který není vladařův přítel, bude po něm žádat zachování neutrality. Naopak ten, kdo je jeho přítel, bude si přát, aby mu vyjádřil podporu a šel s ním bojovat. Myslím si, že tento jev je platný i v současné době. Pozdní rozhodnutí a neutralita přivodí vladařovi zkázu. "*Když se ...*

přikloníš k jedné straně, pak i když zvítězí ten, ke kterému ses přidal, třebaš je mocný a jsi mu vydán na milost, je ti vděčný a cítí se vázán přátelstvím ...,... a když ten, s kým ses spojil prohraje, poskytne ti útulek, pomáhá ti, pokud je v jeho silách a sdílíš s ním osud, který se může obrátit k lepšímu..." (kap. XXI., str. 102). Toto vyjádření však osobně považuji za poněkud idylické a nereálné.

Na druhé straně autor varuje před spolčováním se s někým mocnějším silnějším než je on sám, není-li to naprosto nutné. Po vítězství zůstane vladař jeho zajatcem. Problematika neutrality je vystižena větou, která také platí i v dnešní době: *"Moudrost spočívá v tom, umět posoudit různá zla a zvolit si to nejmenší."* (kap. XXI., str. 103)

Závěr

Machiavelliho dílo je přehlednou charakteristikou vladařových vlastností. Ačkoliv v současné době by asi s většinou svých myšlenek neuspěl, musí se mu uznat, že na svou dobu vytvořil velmi praktickou příručku. Za velmi dobré považuji fakt, že u většiny rad a myšlenek uvádí příklady těch, kteří se jimi řídili (a jak dopadli) i těch, kteří se jimi neřídili (a jak dopadli). Pomůže to především dnešnímu čtenáři, který by si pravděpodobně bez historicky doložených příkladů nedokázal uvědomit praktické využití autorových slov.

Bibliografie

Machiavelli, Niccolo. **Vladař**. Přeložil Adolf Felix. Praha: Odeon, 1969.